



Ekogrisar i Kråkånger. Foto: Gun Bernes

Ur innehållet

Stöd för grisars välfärd: sid 2

Hur minska foderimporten?: sid 3

Hallonodling i tunnel: sid 4-5

Klara vinterkylan: sid 6-7

Miljöersättning för djurvälfärd

I Sverige har djurskyddet en djup förankring i människors medvetande. Djur ska skyddas från fysiskt lidande, kunna bete sig naturligt och få vara friska.



Foto: Petra Forsmark

De senaste åren har prispressen varit hård inom grisproduktionen och många producenter har lagt ned sin produktion. Huruvida den svenska djurskyddslagstiftningen fördyrar produktionen eller inte, och i så fall hur mycket, har diskuterats i olika forum. På Landsbygdsdepartementet har man funderat över vilka möjligheter det kan finnas att stötta sektorn. Det går emellertid inte att ge stöd för sådant som redan finns i lagstiftningen, däremot kan man ge ersättning för frivilliga åtgärder som går utöver det som finns i djurskyddslagen. Därför finns det nu förslag på en djurväl-färdersättning till sugor som skulle börja gälla efter nyår.

Villkor för ersättning

För att berättigas till ersättning ska varje år villkoren nedan vara uppfyllda för alla sugor och smågrisar som finns i företaget. Det behöver dock inte vara samma antal sugor varje år under åtagandeperioden.

- Besättningen ska vara ansluten till ett förebyggande hygienprogram.
- Det ska finnas skydd mot sjukdomsframkallande mikroorganismer, såsom skilda avdelningar för smågris- och slaktsvinsuppfödning samt karantänsutrymmen för inköpta rekryteringsdjur.
- Besättningen ska ha en godkänd foder- och produktionsuppföljning. Foderkontrollen innebär minst tre foderanalyser på fodrets struktur, hygien och råproteinhalt. Dessutom daglig kontroll av hur djuren äter samt minst fyra hullbedömningar på suggorna per grisnings-



Foto: Petra Forsmark

cykel. Produktionsuppföljning ska göras fyra gånger per år och omfatta registrering av antal grisar per årssugga, grisningsprocent, andel gyltkullar och antal avvanda grisar per kull.

- Man ska ha en planerad produktion, exempelvis innebärande fem dagars tomtid mellan djuromgångarna i stallavdelningarna.
- Sugor och gyltor ska vaccineras mot rödsjuka, parvovirusinfektion och spädgrisdarré. Detta gäller dock inte för certifierade ekologiska sugor för smågrisproduktion.

Ersättningen kommer att bli 1150 kr per suga i konventionell produktion och 1000 kr för sugor i ekologisk produktion. Att det är en lägre ersättning för eko-suggorna beror helt enkelt på att man inte har några kostnader för vaccinering.

Berit Löfgren
Länsstyrelsen Gävleborg

EKObruk

Tidningen är ett samarbetsprojekt inom Landsbygdsprogrammet för jordbruket i Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland, Jämtland, Gävleborg och Dalarna. Tidningen finansieras gemensamt av Sverige och EU. Den utkommer med fyra nummer per år och vänder sig till dig som är intresserad av ekologiskt lantbruk. Detta nummer sänds till alla som sänt in ansökan om ekologisk produktion 2010.

Kostnadsfri prenumeration kan beställas hos Gun Bernes, postadress se nedan, eller via e-post gun.bernes@slu.se

Address: Ekobruk Norr, SLU/NJV, 901 83 Umeå

Ansvarig utgivare: Mats Hindström, Länsstyrelsen Gävleborg, 026-17 11 33

Grafisk form: DietmarDesign

Tryck: Elanders Sverige AB

Redaktionskommitté:

Gun Bernes, SLU, 090-786 87 44
Berit Löfgren, Länsstyrelsen Gävleborg, 026-17 11 36
Kristina Homman, Länsstyrelsen Dalarna, 023-818 29
Agneta Andersson, Länsstyrelsen Jämtland, 063-14 60 48
Anna Tjell, Länsstyrelsen Västernorrland, 0611-34 90 12
Per-Göran Persson, Länsstyrelsen Västerbotten, 090-10 82 55



Hur mycket ekologiskt foder måste vi importera?

Vi frågade tre av de största foder-tillverkarna som säljer i vårt område vad deras ekofoder för mjölkkor innehåller och vilka ingredienser som är importerade. Frågan ställdes de första dagarna i november och gäller förhållandena då, innehållet kan ju variera över tiden. Vi valde färdigfoder som kombineras med vallfoder samt koncentrat som passar att använda tillsammans med spannmål och vallfoder. Alla fodertillverkare har flera ekofoder men vi redovisar bara två från varje firma. Observera att i alla foder tillkommer betmelass som binde-medel samt kalk, salt och mineraler. Procentandelarna är avrundade.

Edel foder

(Fodercentralen Holmsund)

Färdigfodret Karisma Nelli innehåller 57 % spannmål (korn, vete, havre), 13 % rapskaka, 12 % åkerböna/ärt och 12 % sojakaka.

Koncentratet Topp Elton innehåller 35 % rapskaka, 30 % åkerböna/ärt, 17 % sojakaka, 8 % spannmål och 2,6 % rapsfrö.

Sojan är italiensk och rapskakan kommer från Tyskland. Resten av fodermedlen är inhemska.

Lantmännen (Holmsund)

Färdigfodret Sund Viol innehåller 55 % spannmål (vete och havre), 19 % lusern/grönpellets, 12 % sojaböner och 8 % sojaexpeller.

Koncentratet Akleja 100 innehåller 51 % sojaböna, 20 % lusern/grönpellets, 13 % spannmål (vete) och 10 % sojaexpeller.

Drygt hälften av sojan kommer från Italien, Rumänien eller Frankrike, resterande andel från länder utanför EU (Kazakstan, Argentina, Indien eller Kanada). Resten av råvarorna är inhemska.

Lantmännen använder också åkerböna och ärtor (svensk råvara), samt rapskaka (inhemsk, men delar av råvaran kan vara importerad) i sina foder, men i dagsläget inte i Holmsund. Lantmännen har sex produktionsplatser i Sverige.

Diskussioner om hemmaproducerat eller inhemskt ekologiskt foder landar ofta i att vi måste bli ännu effektivare i att utnyttja vallen. Många fler skulle också kunna odla mer foderspannmål på den egna gården, även här i de nordliga delarna av landet. En stor del av proteinfodermedlen måste idag importeras. Generellt utgörs 50-60 % av de ingående råvarorna i koncentrat och 20-25% i färdigfoder av import. Hur kan vi minska denna andel?



Foto: Jenny Svemås-Gillner, SLU

Svenska foder (Lidköping)

Färdigfodret Rosa Eko Klöver innehåller 67 % spannmål (vete, havre, korn), 17 % rapskaka, 5 % åkerböna och 4 % sojaprodukter.

Koncentratet Topp Eko Pingla har 33 % rapskaka, 28 % åkerböna/ärt, 12 % sojaböna, 10 % spannmål samt 6 % rapsfrö.

Sojan kommer från Italien, den största delen av rapskakan är från Danmark. Resten av fodermedlen är inhemska.

Utrymme för fler odlare

Jordbruksverkets rådgivare Niels Andresen och Thorsten Rahbek Pedersen har gjort en uppskattning av hur mycket ekologiskt kraftfoder som behövs inom landet i dagsläget. Totalt för alla djurslag ligger behovet på 173 500 ton, varav 32 % (drygt 50 000 ton) utgörs av proteinfoder.

Mycket av detta foder odlas redan idag på djurgårdarna, men vi kan få en bild av om det råder brist eller överskott inom landet när vi relaterar det till skördemängderna. Den totala skörden av ekologisk spannmål var år 2009 170 000 ton och skörden av proteingrödor i form av ärtor,

åkerböner och raps var 18 600 ton. Enligt KRAVs Marknadsrapport från 2011 används cirka en tredjedel av spannmålen till livsmedel. Det innebär att cirka 58 000 ton går till direktkonsumtion. Kvar blir 116 000 ton till djurfoder. Därutöver finns en mindre export av ekologisk kvalitetsspannmål. Denna enkla kalkyl visar att det finns ett underskott av både spannmål och proteinfoder. Underskottet är störst på proteinfoder.

Fler växtodlingsgårdar behövs inom den ekologiska produktionen, men även djurgårdar med ekologisk odling med arealöverskott borde ha ekonomiska fördelar av att öka andelen grödor för avsalu. För att kunna utfodra de ekologiska djuren i Sverige med enbart inhemskt foder behöver spannmålsarealen öka med 10-20 000 ha och proteingrödorna med ca 15 000 ha, enligt Niels Andresen och Torsten Rahbek Pedersen.

Trenden är glädjande nog att fler växtodlingsgårdar är på väg att ställa om. Man ser en marknad nu när de ekologiska djurgårdarna ökat i antal och storlek.

Agneta Andersson
Länsstyrelsen Jämtland

Nytänkande i

Inom projektet "Nytänkande i norrbottnisk bärödling" är syftet att utveckla bärödlingsföretagen i regionen och stimulera nya producenter att starta. Lönsamheten är i fokus och idéerna har framarbetats i samverkan med bärödlingsföretagen. Här presenteras några resultat från hallonödlingen 2010. Resultaten från projektets sista år, 2011, är ännu inte färdigbearbetade.

Ottawa, en gammal sort som fungerar bra.



I projektet har vi bland annat provat nya produktionssystem anpassade för våra klimatförhållanden, t ex säsongsförlängning med hjälp av odling i plasttunnel. Detta gör det möjligt att odla bär som är ovanliga på våra breddgrader, såsom björnbär, amerikanska blåbär och hallon och det ökar också möjligheten till ekologisk bärödling.

Tunnelodling

En demonstrationsodling med olika bär i tunnel gjordes på Öjebyns trädgårdsförsöksstation. Plast sattes upp på tunnelarna från mitten av maj till början av juli. Starka västliga vårvindar kan vara ett problem på fälten i Öjebyn och därför vågade vi inte sätta upp gavlar på tunnelarna. Annars kan det användas för att höja temperaturen där inne och därigenom påskynda tillväxten ytterligare. Tunnelarna provades bl a till jordgubbar och hallon och enligt erfarenheterna verkar det vara till störst nytta i hallonödlingen.

Många sorter i hallonödling

Hallon av nio olika sorter planterades 2008 och 2009. Plantering gjordes dels direkt i marken med Mypex som marktäckning och dels i kruka. På våren 2010 gallrades plantorna ur till ca 10 skott per planta och uppbindningen kompletterades. Vi kunde notera att det hade varit en del toppfrysning/nedfrysning av skott under vintern, speciellt på sorten Glen Ample.

Sommaren 2010 kunde den första skörden tas sedan planteringen. Vi skördade sex plantor av varje sort.

hallonodling



Sorter som ingått i jämförelsen.

Skörd togs från båda planteringssätten. Ingen bekämpning mot hallon-
änger kunde göras eftersom det inte
finns några godkända ekologiska
medel tillgängliga på marknaden.
Det blev dessvärre kraftiga angrepp.

Skördemässigt gav sorten Ottawa
högst avkastning av prima bär, ca
70 kg/ar (100 m²) (total skörd ca 93 kg/
ar). Ottawa är en gammal beprövad
hårdig sort med relativt stora bär. In-
tressant att notera är att högst total
avkastning gav 'Takalan Herkku'
från Finland, en för Sverige ny sort,
med ca 97 kg/ar. Den har ett kraftigt
växtsätt med många rotskott.

Nya sorter av intresse

Andra sorter som är nya för norra
Sverige och som kan bli intressanta
att följa är Algonguin, Glen Ample
och Stiora. Dessa har alla stora fina
bär men hårdigheten är inte riktigt
känd. Ytterligare en finsk sort 'Mau-
rin makea' gav söta välsmakande
bär, som var något mindre i storlek,
men som kan passa för självplock
eller i hemträdgården. Denna sort
fick dock en del vinterskador.

Tillväxten under sommaren var
god på de plantor som var planterade
direkt i marken, men de som
var planterade i kruka visade inte
samma tillväxt. Troligtvis blev vat-
ten- och näringstillgången för liten

och ojämn i det begränsade substra-
tet, trots att både vatten och näring
tillfördes kontinuerligt.

Andra odlingsvärda bär

Sommaren 2010 var också första
skördeåret för de två björnbärssor-
terna Sonja och Sibiriskt björnbär. I
slutet av september kunde de första
bären plockas. Storleks- och utseen-
demässigt var de relativt lika. En
liten skillnad i smak kunde noteras.
De kan vara odlingsvärda om inte
vinterhårdigheten sätter käppar i
hjulet.

I tunneln med amerikanska blå-
bär hade tillväxten på buskarna
under tidigare säsonger varit svag,
därför kompletterades detta år med
ogödslad torv runt plantorna och
plantorna beskars för att förbättra
odlingsbetingelserna och stimulera
till ökad tillväxt. En del av plantor-
na blommade och bär med fin storlek
kunde avsmakas.

Ann-Kristin Isaksson, Elisabeth Öberg
Hushållningssällskapet Rådgivning Nord, Öjebyn
(sammanfattat av Gun Bernes)
Foto: Olov Öberg

Hallontunnel på Öjebyns trädgårdsförsöksstation, fältvandring 2010.



Tredje vargavintern på väg?

De senast två vintrarna har varit extremt besvärliga för lantbrukarna. Utgödslingen, vattnet, ensilaget och människorna har frusit och snön legat meterdjup. Vi var många som hade vant oss vid de tidigare milda vintrarna. Vad kan vi göra för att förbereda oss bättre för kommande vintrar?

När fryser djuren?

För att nå god djuromsorg är det viktigt att ha kunskap om djurens värmebalans. Den "nedre kritiska temperaturen" är den temperatur där djuret måste börja äta mer för att inte frysa. För en diko i tidig dräktighet är gränsen ca -13 °C och för en nyfödd kalv redan vid +9 °C. Vid blåst eller om djuren är blöta och smutsiga börjar de frysa vid högre temperatu-

rer. Att djuren har en päls i god kondition är därför mycket viktigt. Genom att alltid erbjuda en torr och ren liggplats med lå har vi underlättat mycket för djuren.

En lantbrukares erfarenheter

Jag har besökt Anders Esbjörnsson i Färila för att höra vad han tycker om de två senaste vintrarna. Anders och hans familj har lång erfarenhet av

oisolerade stallar för dikor och kött-djur. Den nya lösdriften till dikorna byggdes 2006.

Oron över att kalvar skulle födas i skrapgången och åka ut med utgödslingen och frysa ihjäl vintertid var en av orsakerna till att Anders valde djupströbädd i stället för liggbås. Både spån och halm används i ströbädden. Det behövs mycket av båda sorterna för att hålla liggytan

Vattenkopp i skiljeväggen. I bakgrunden ses luckorna som används vid ströning.





Anders Esbjörnsson och länsstyrelsens Mats Selin vid dikostallet.

torr. Via luckor på baksidan av ligg-hallens vägg kan man tippa spån och halm ner på ströbädden. På det viset behöver Anders inte vara inne och köra bland djuren när han ströar.

I anslutning till foderbordet finns en gång som skrapas ren med traktor. Eftersom det kan bli såphalt på gången när man har skrapat den brukar Anders sanda. I sanden finns en liten inblandning av salt vilket gör att gödseln inte fryser fast utan går lätt att skrapa bort. Att kunna hålla rent är viktigt för djurens välfärd.

Ts-halten viktig

Anders utfodrar med rundbalar. Att kunna särskilja olika partier av fodret tycker han är viktigt. Får han ett torrare parti med ensilage läggs det för sig för att användas under vinterns kallaste perioder. Om ensilaget ändå fryser ihop används en gammal balrivare för att riva sönder balen före utfodring. Anders märker tydligt att foderåtgången ökar när det blir kallt. Det är viktigt att ge djuren ordentligt med foder så att de kan hålla värmen.

När djuren äter fruset foder sjunker temperaturen i vommen och det går åt mycket extra energi för att höja temperaturen igen. Det finns studier som visar att djuren har setts frysa i samband med att de äter fruset foder. Det finns värmemattor att köpa och linda runt balen för att tina den, men att ha tillgång till torr-

rare foder under den kallaste tiden är helt klart ett enklare och bättre alternativ.

Planera för vattnet

Anders har gjort en egen lösning för vattnet. En flottörvattenkopp är ingjuten i betongväggen som skiljer skrapgången från djupströbädden. Där sitter den i lä och är skyddad mot traktorpåkörningar och djur. Han har även isolerat den ordentligt. Djupströbädden på baksidan av vattenkoppen hjälper till att hålla värmen. Därför planeras utgödsling av ströbädden så att det inte behöver göras när det är som kallast, för då kan vattnet frysa. Svårtillgängligt vatten gör att djuren äter mindre med följderna att de har svårare att hålla värmen.

Bonden fryser mest

Jag avslutar vårt besök med att fråga Anders om han efter dessa två vintrar ångrar sig att han inte byggt varmt. "Nej", svarar han bestämt. "Djuren mår bäst av att få vara ute, det är bara jag och traktorerna som fryser och måste jobba hårdare."

Text och bild: Petra Forsmark
Länsstyrelsen Gävleborg

Länkar för dig som vill läsa mer om ekologisk produktion på nätet

www.jordbruksverket.se/amnesomraden/miljoochklimat/ekologiskproduktion

www.ekoweb.nu

www.ekolantbruk.se

www.krav.se

www.ekologisktforum.se

www.slu.se/epok

www.slu.se/ekoforsk/

www.ekocentrum.info

Nya Nytt-blad

I faktabladsserien "Nytt från institutionen för norrländsk jordbruksvetenskap" har nyligen utkommit några nummer som kan vara av intresse även i ekologisk odling.

Olika system för vallskörden har jämförts och treskordesystemet visade sig kombinera högt markutnyttjande med lågt kraftfoderbehov. Tidig skörd ger hög vallfoderkvalitet, vilket inte bara leder till lägre kraftfoderbehov utan också att man kan använda billigare kraftfoder med lägre proteinhalt. Detta redovisas i nummer 1/2011 i Husdjursserien "Vallens avkastning och kvalitet vid olika skördesystem i norra Sverige".

Nummer 2/2011 i serien Husdjur handlar om rörsvingelhybriden Hykor som efter goda resultat i odlingsförsök provats som ensilage. Hykor visade sig ge lika hög konsumtion och mjölkavkastning som ensilage av timotejsorten Grindstad. Se "Rörsvingelhybrid – ett nytt vallgräs".

I serien Växtodling, nr 3/2011 ges goda råd om man är intresserad av att göra helsädsensilage av vårvete, "Vårvete som helsäd i norra Sverige".

Du finner bladen via institutionens hemsida www.slu.se/njv, under Publikationer.

Rättelse

Tyvärr blev det fel telefonnummer till Anna Ellström, lantbrukarnas kontaktperson på KRAV i senaste Ekobruk Norr.

Rätt nummer är 018-17 45 15

Hur mycket spannmål *ska ekokon ha?*

För att öka självförsörjningsgraden kan det vara intressant med en stor egen spannmålsodling. Men hur mycket spannmål kan man ge till mjölkarna? Med hög smältbarhet på ensilaget, särskilt om det innehåller mycket klöver, kan man behöva vara försiktig med alltför stora spannmålsnivåer. Detta antyder resultaten från en fältstudie på två ekologiska gårdar.

Projektet med Deltagardriven Forskning i Västerbotten och Ångermanland har nu pågått sedan 2009, då jag tillsammans med Anna Tjell på länsstyrelsen i Västernorrland fick utvecklingspengar från Jordbruksverket. Syftet var att belysa utfodringens inverkan på ekologiska mjölkors produktion och hälsa.

Studier för bondenytta

Sex ekologiska mjölkproducenter var intresserade av att delta och inom gruppen diskuterade vi vad som kunde vara intressant att belysa. Första året tittade vi på proteinutfodringen – är det lönsamt att ge dyra ekologiska proteinfodermedel till våra kor? I en artikel i Ekobruk Norr nr 1/2011 beskrevs att det kan vara positivt att ge mer koncentrat till ekologiska mjölkkor.

Under vintern 2010/11 gjordes två nya studier. Den ena handlade om hur behandlingen av kon runt kalvningen påverkar hennes produktion senare i laktationen. Resultaten från den studien kommer att presenteras senare. I den andra studien tittade vi på om det går att ersätta en del spannmål med bra grovfoder.

Korn eller ensilage

Denna studie genomfördes i två lösdriftsbesättningar, en med robot och en som mjölkar i grop. Båda besättningarna ger kraftfoder både i samband med mjölkning och i kraftfoder-



Foto: Linda Karlsson

station. De har eget korn och inköpt koncentrat. Inget kraftfoder blandas in i grovfodret. Alla kor i försök parad ihop två och två. Korn i varje par skulle vara så lika som möjligt beträffande mjölkavkastning, storlek, ras, laktation och dagar efter kalvning. Den ena kon i varje par fick mer korn än den andra, som beräknades kunna kompensera den lägre korngivan med ett ökat intag av ensilage. Vi kunde inte se några statistiskt säkra skillnader mellan spannmålsnivåerna. Några intressanta tendenser kunde ändå ses.

Mer mjölk med mindre spannmål?

I robotbesättningen fick kon med låg korngiva 1 kg mindre spannmål per dag än den andra kon i paret. Efter två månaders utfodring resulterade detta ändå i i genomsnitt 1 kg mer mjölk och 0,2 procentenheter högre fett- och proteinhalt. Effekten varierade dock mycket mellan koparen, vilket bidrog till att det inte blev någon statistiskt säker skillnad. Korn mjölkade ca 30 kg per dag och fick ett klöverrikt finhackat tornsiloensilage med relativt lågt fiberinnehåll.

I den andra besättningen var skillnaden mellan korna i varje par 1,5 kg korn per dag. Den lägre korngivan resulterade i 0,6 kg mer mjölk, medan fett- och proteinhalterna var lika. Korn fick ett tidigt skördat gräsdominerat rundbalsensilage och mjölkade ca 29 kg per dag.

Vallfodret påverkar

Det är svårt att dra några generella slutsatser från en så begränsad fältstudie. I de här besättningarna minskade inte produktionen när korngivorna minskade. Troligen påverkas effekten av vilket ensilage som utfodras. Med klöverensilage, såsom i robotbesättningen, kan korna bli mer känsliga för större mängder stärkelse i foderstaten. Som mest fick korna här 7 kg torrt korn vilket gav 19 % stärkelse i foderstaten. Gräsenilaget i den andra besättningen hade också relativt låg fiberhalt men fodret var torrare och mer långsträckt. Här klarar troligen korna bättre en högre spannmålsnivå.

Torbjörn Pettersson
070-269 29 08
torbjorn.pettersson@vxa.se